

RETSIDIIVSUS AVAVANGLAST JA KINNISEST VANGLAST VABANENUTE HULGAS

AGNE ARUMÄGI, MARET MILJAN

Võtmesõnad: retsidiivsus, avavangla, kinnine vangla

DOI:

Ülevaade. Artikkel keskendub avavanglast ja kinnisest vanglast vabanenute retsidiivsusele, mida varasemalt ei ole Eestis eraldi uuritud. Artikkel tugineb kvantitatiivsele empiirilisele uuringule, mille andmed pärinevad Justiitsministeeriumi vangiregistrist ja karistusregistrist. Analüüsimeetodina on kasutatud kirjeldava statistika analüüsi ning uurimisstrateegiana on kasutatud hindavat uuringut. Uuringu peamise tulemusena selgus, et aastatel 2015 kuni 2020 on avavanglast vabanenute retsidiivsuse tase 29% ning kinnisest vanglast vabanenute retsidiivsuse tase 39%. Artikkel põhineb Agne Arumägi 2023. a kaitstud magistritöö „Retsidiivsus avavanglast ja kinnisest vanglast vabanenute hulgas“ raames korraldatud uuringul (Arumägi, 2023). Artiklil puudub eraldiseisev toetusallikas.

RECIDIVISM AMONG THOSE RELEASED FROM OPEN PRISON AND CLOSED PRISON

AGNE ARUMÄGI, MARET MILJAN

Keywords: recidivism, open prison, closed prison

Overview. The title of the article is „Recidivism among those released from open prison and closed prison“. The article is based on Agne Arumägi’s master’s thesis from year 2023, which is a quantitative empirical study where evaluative study based descriptive data analysis was used.

Reducing recidivism is one on the goals of criminal policy for year 2030 and for that decreasing share of imprisonment in closed prison is seen as a solution. By decreasing the share of closed prison it is possible to increase the share of open prison, but since there has not been any research in Estonia about recidivism rate among those who are released from open prison, it was unknown if open prison helps to prevent recidivism or not.

This article has five sections. First two are theoretical and they are about recidivism and how to prevent it and what role prison has in it. The last three sections are empirical and they are about methodology, results and summary.

From the results of the analysis, it can be seen that recidivism rate among those who are released from open prison in year 2015 until 2020 is 29%, which is 10% smaller compared to the recidivism rate among those who are released from closed prison in the same years (39%). Therefore it is possible to say that increasing the share of open prison will help to decrease recidivism.

SISSEJUHATUS

Korduvkuritegevuse ehk retsidiivsuse vähendamine on Eestis üks kriminaalpoliitilisi prioriteete. Ühe lahendusena nähakse, et karistuste kandmisel väheneks karistusliigina vangistuse osakaal, sest retsidiivsus on aastate jooksul kõige kõrgem olnud vanglas karistuse lõpuni kandnutel. Siinkohal on oluline just kinnise vangla osakaalu vähendamine ja kogukondlike karistuste, sealhulgas avavangla osakaalu suurendamine (Justiitsministeerium, 2020). Eestis ei ole eraldiseisvaid avavanglaid ning kõigi kolme vangla juures tegutseb avavangla osakond. Seetõttu ei eristata retsidiivsuse mõõtmisel, kas isik vabanes kinnisest või avavanglast. Samas erinevad kinnise vangla ja avavangla tingimused kinnipeetava seaduskuulekale teele suunamise koha pealt oluliselt. Avavangla on oma tingimuste poolest sarnasem päriselule, näiteks saavad kinnipeetavad ise poes käia ja süüa valmistada. Samuti on neil võimalus väljaspool vanglat ilma järelevalveta viibida, näiteks töötamiseks, õppetööks või rehabilitatsioonitegevustes osalemiseks. See valmistab isikut vabanemise jaoks paremini ette.

Uuring pealkirjaga „Retsidiivsus avavanglast ja kinnisest vanglast vabanenute hulgas“ kätkeb endas retsidiivsuse analüüsi, kus on võrreldud retsidiivsust kinnisest vanglast ja avavanglast vabanenud isikute hulgas. Keskne uurimisprobleem seisneb selles, kas avavanglast vabanenute retsidiivsus on väiksem võrreldes kinnisest vanglast vabanenute retsidiivsusega (Arumägi, 2023, lk 7). Retsidiivsuse hindamise aluseks saab võtta erinevaid tunnuseid. Antud uuringus on retsidiivsust hinnatud olukorrana, kui vanglast vabanenud isik on kahe aasta jooksul peale vabanemist toime pannud uue kuriteo, mille kohta on isiku suhtes tehtud süüdimõistetv kohtuotsus. Uuringu andmed pärinevad Justiitsministeeriumi vangiregistrist ja karistusregistrist (Arumägi, 2023, lk 5). Uuring annab uudset teadmist, kuna võrdleb omavahel kinnisest vanglast ja avavanglast vabanenuid, mida varasemalt eraldiseisvalt Eestis uuritud ei ole. Retsidiivsust on uuringus hinnatud erinevate tunnuste põhjal. Üheks tunnuseks on valitud sõltuvusprobleemi olemasolu, kuna sõltuvus on retsidiivsuse puhul suur riskitegur ning avavanglasse pääsemiseks peab kinnipeetav teatud juhtudel olema läbinud riskipõhised tegevused, seega aitab sõltuvusprobleemi käsitlemine ühe tunnusena anda hinnangu, kas sõltlastele seatud tingimused avavanglasse pääsemiseks on täitnud oma eesmärgi. Teise tunnusena on käsitletud vabanemise liiki, kuna olenevalt viisist, kuidas kinnipeetav vabaneb, võib isiku üle kontroll jätkuda kriminaalhoolduses, millel omakorda on mõju sellele, kas kinnipeetav paneb uue kuriteo toime või mitte. Kolmanda tunnusena on käsitletud ohutaset, kuna uuringu valimisse kuuluval perioodil muutusid kõrigohtlikuks hinnatud kinnipeetavatele seatud avavanglasse pääsemise tingimused, võimaldades rohkematel kinnipeetavatel avavanglasse pääseda.

Artikkel on jagatud viieks osaks. Pärast sissejuhatust on antud teoreetiline ülevaade korduvkuritegevuse tekkepõhjustest, retsidiivsuse ennetamisest ja vangla rollist kin-nipeetavate taasühiskonnastamisel. Edasi on selgitatud uuringu metoodikat, tutvustatud uuringu tulemusi ning esitatud kokkuvõte.

1. KURITEGEVUS, KORDUVKURITEGEVUS NING SELLE TEKKEPÕHJUSED

Kuritegevusel on väga mitmeid definitsioone, mis lähtuvad kas seadusandlusest, moraalsest komponendist, sotsiaalsetest arusaamadest või tekitatud kahju perspektiivist. Kuritegevus on olemuselt kompleksne ning ajas muutuv idee. (Muncie, 2009, pp. 11–15) Siinses artiklis on kuriteo defineerimisel kasutatud õiguslikku lähene-mist, mille järgi on kuritegu selline käitumine, mis on kehtiva karistusseadustiku järgi keelatud.

Korduvkuritegevus ehk retsidiivsus ei ole üheselt defineeritud. Retsidiivsuse all võib silmas pidada olukorda, kus isik sooritab taas uue kuriteo, naaseb teatud liiki kuritegevuse või sanktsioonide juurde. Samuti võib ajaperiood erineda, tavaliselt mõõdetakse retsidiivsust tagasiulatuvalt ühe või kahe aasta jooksul. Eestis on retsidiivsuse mõõtmisalused aegade jooksul erinevad olnud, kuid viimastel aastatel on Justiitsmi-nisteerium kasutanud ajalise piirina kahe aasta retsidiivsusmäära ning uue tunnusena süüdimõistvat kohtuotsust (Justiitsministeerium, 2023).

Retsidiivsuse kõrget taset mõjutab ühiskonda naasmise stress, samuti vangistusele eelnevad probleemid, näiteks töötus, majanduslikud probleemid ning vaimse tervise häired (LaCourse *et al.*, 2018). Retsidiivsust mõjutavad ka faktorid, mis tulenevad ühis-konna sildistavast hoiakust. Kui isik tunneb sotsiaalse tõrjutuse tõttu frustratsiooni, võib see survestada teda kuritegelikku käitumist jätkama. (Boag & Wilson, 2013, pp. 699–700) Kui isik tunneb, et ühiskonnaliikmed alaväärtustavad ühiskonnagrupi, kuhu ta kuulub, mõjutab see tema enesehinnangut, mis omakorda mõjutab isiku toi-metulekut, vaimset tervist ning käitumist (Moore *et al.*, 2016). Sellise sotsiaalse reakt-siooni tõttu võib tekkida olukord, kus isik jääbki hälbiva käitumise juurde (Lemert, 1974, pp. 457–458). Veelgi suurem on probleem endistel süüdimõistetutel, kellel on vaimsed häired, sest nad võivad langeda kahekordse diskrimineerimise ohvriks (Grounds, 2019, p. 249). Lisaks vaimsetele häiretele on kurjategijate seas levinud sõltuvusprobleemid ning retsidiivsus on kõrgem alkoholi ja narkootikumide kuritar-vitajate hulgas (Ahven *et al.*, 2018, lk 21–23). Seosed mõnuainete tarvitamise ja kuri-tegevuse vahel võivad olla väga mitmekülgsed. Sõltuvusprobleem on kriminaalse käi-tumise riskiteguriks juhul, kui kuriteoga soovitakse saada ressursi sõltuvust tekitava

aine hankimiseks, samuti ka olukorras, kus kuritegu pannakse toime, olles mõne aine mõju all. (Skjærvø *et al.*, 2017, pp. 245–246)

Samuti on kuritegeliku taustaga inimestel keerulisem tööd leida (Sampson & Laub, 1992, p. 15; Lewis, 2021, p. 1240). Mida tugevam on inimese side tööga, seda väiksem on võimalus, et ta kuritegevusega jätkab, mistõttu on tööhõivel väga oluline roll (Sampson & Laub, 1992, pp. 17–18). Kurjategijate endi sõnul aitab töö neil vabaduses eluga kohaneda (Power & Nolan, 2017, p. 54). Olukord, kus tööandja ei soovi kurjategijat tööle võtta, võib ühiskonda muuta hoopis ebaturvalisemaks (Williams, 2007, p. 521), muidugi kuriteost tulenevaid piiranguid arvestades ei saa seksuaalkurjategijatel näiteks lubada töötada lastega (Lewis, 2021, p. 1242). Tööga hõivatud endisel kinnipeetaval on väiksem risk uus kuritegu toime panna kui tööga mitte hõivatud endisel kinnipeetaval (Ramakers *et al.*, 2016). Retsidiivsus on kõrgem madalama haridustasemega inimeste seas (Ahven *et al.*, 2018, lk 25). Parem haridustase aitab kaasa parema töökoha leidmisele, mis on kurjategija ühiskonda naasmisel väga oluline tegur (Scott, 2016, p. 148). Vangistuse jooksul hariduse omandamise võimaldamine toob kasu tervele ühiskonnale (Petre & Tomiță, 2022, p. 100).

Retsidiivsuse käsitlemisel on oluline eristada ka rikkujate vanust. Noorte puhul tuleb arvesse võtta asjaolu, et nad on veel psühholoogiliselt, emotsionaalselt ja sotsiaalselt välja arenemas, samuti sõltuvad nad väga paljuski perekondlikest sidemetest (Young & Turanovic, 2021). Samuti tuleb arvestada, et noorte rikkujate puhul võib nende teguviis tingitud olla lapsepõlvetraumadest (Yohros, 2022) või vaimse tervise probleemidest, mida esineb neil sagedamini kui täiskasvanud õigusrikkujatel (Kumar & Hosain, 2015, p. 668).

2. KORDUVKURITEGEVUSE ENNETAMINE ÕIGUSRIKKUJATE TAASÜHISKONNASTAMISE ABIL

Õigusrikkuja taasühiskonnastamise eesmärk on inimest käitumuslikult suunata nii, et ta ei pane enam kuritegusid toime. Kaks põhilist teoreetilist lähenemist, mida õigusrikkujate taasühiskonnastamisel nii kriminaalhoolduses kui vanglates kasutatakse, on Andrews'i ja Bonta riski-vajaduse-vastavuse mudel (RNR ehk *risk/needs/responsivity*) ning McNeilli kuritegevusest irdumise mudel.

RNR-mudeli riskiprintsiibi kohaselt tuleb kõrge riskiga kurjategijatega tegeleda intensiivsemalt ja madalaga vähem intensiivselt. Vajaduse põhimõtte kohaselt tuleb taasühiskonnastamisel keskenduda õigusrikkuja kriminogeensetele vajadustele ehk

riskiteguritele. Kõige olulisemad riskitegurid on kuritegeliku käitumise ajalugu, antisotsiaalse isiksuse muster, kriminaalsed hoiakud ja kaaslased. Mõõdukama mõjuga on perekond, paarisuhted, töö, haridus, vaba aeg ja sõltuvusainete tarvitamine (Andrews & Bonta, 2017a). Riskifaktorid saab jagada kahte kategooriasse – staatilised, mida ei saa muuta, ja dünaamilised, mida saab muuta. Akuutne dünaamiline faktor on näiteks töötus, mida on võimalik töökoha leidmisega kiirelt muuta. Stabiilne dünaamiline faktor on töökohal saavutatav edu, mis vajab rohkem aega. (Latessa *et al.*, 2020) Vastavuse printsiibi kohaselt tuleks arvesse võtta inimese individuaalset õppimisvõimet, motivatsiooni ja muid erinevusi. Lisaks on oluline, et ametniku ja õigusrikkuja vahel oleks usalduslik koostöösuhete, mis põhineb austusel, hoolivusel ning mõistmisel. Isikut ennast tuleb tegevustesse kaasata, samas jättes talle ka võimaluse iseendaks jääda. (Andrews & Bonta, 2017b)

Kui RNR keskendub küsimusele, miks kuritegu sooritati, siis kuritegevusest irdumise mudel uurib, miks ja kuidas inimesed kuritegeliku käitumise lõpetavad ning kuidas keskenduda isikute positiivsetele omadustele ning vältida sildistamist (McNeill *et al.*, 2012). Kuritegelikku käitumist ei saa n-ö välja lülitada; juurdunud käitumismustrite ning nende põhjusriskidega tegelemine võtab aega. Protsess on väga individuaalne ning selles on tagasilangusi (McNeill, 2006, p. 49; Weaver & McNeill, 2007, p. 1). Kuritegevusest irdumisele aitavad kaasa suhted, sealhulgas näiteks abiellumine või lapsevanemaks saamine, töötamine, keskkonnavaheetus (näiteks kuritegelikust piirkonnast mujale kolimine) ning tulevikuplaanide tegemine (Farrall, 2021, pp. 137–138). Selleks et kuritegevusest irdumise protsess alguse saaks, on oluline tekitada olukord, kus isik mõistab, et kuritegevus ei too talle piisavat kasu või see on liiga ohtlik (Paternoster & Bushway, 2009, p. 1105). Selle eelduseks on isiku kaasamine ja vastutustunde tekitamine. Kuritegevusest irdumise puhul on väga oluline motivatsioon ja lootus – ka selliste isikute puhul, kelles on kriminaalne käitumine väga sügavalt juurdunud (Farrall, 2021, p. 144). Tähtsal kohal on suhted nii oma lähedaste kui õigusrikkujaga töötavate professionaalidega (Farrall & Calverley, 2006, pp. 4–5; Weaver & McNeill, 2007, p. 1). Lisaks riskidele tuleb keskenduda õigusrikkuja tugevustele. Võttes arvesse seda, et neil on olemas ühiskonna jaoks kasulikud oskused, on kergem aidata neil ühiskonda sulanduda ning anda võimalus ennast parandada. (Maruna & LeBel, 2009)

2.1. Vangla roll kinnipeetavate taasühiskonnastamisel

Vangistusseaduse (2000) järgi on vangistuse eesmärk kinnipeetava õiguskuulekale teele suunamine ehk taasühiskonnastamine. Järgides riski-vajaduse-vastavuse mudelit, hindab vangla kinnipeetava riske, vastavalt sellele koostab karistusajaplaani ning

viib läbi erinevad sekkumistegevused (näiteks sotsiaalne ja psühholoogiline nõustamine, töötamine, hariduse omandamine vms). Samas kuritegevusest irdumise mudeli rakendamiseks on tegemist vastuolulise olukorraga, kus isikut üritatakse kujundada ühiskonna jaoks sobilikuks, hoides teda tegelikkuses ühiskonnast eemal (Olesk, 2020). Seetõttu on Eesti kriminaalpoliitika arengusuundades sätestatud, et väheneb vangistuses, sealhulgas kinnises vanglas viibimise aeg ning suureneb kogukondlike karistuste, nagu elektroonilise järelevalve ning avavangla osakaal, tänu millele toetatakse õigusrikkujate õiguskuulekat elu ja valmistatakse kinnipeetavaid vabanemiseks paremini ette (Justiitsministeerium, 2020).

Kinnise vangla ja avavangla erinevus seisneb põgenemisvastaste abinõude erisuses, kusjuures avavanglas on neid vähem ja kinnipeetavat usaldatakse (Madise *et al.*, 2014, lk 44). Avavanglasse pääsemiseks on seatud kindlad tingimused, mis on seotud ohutase, sõltuvusprobleemide, kinnises vanglas läbi viidud tegevuste ja ära kantud karistusajaga. Avavanglasse ümberpaigutamise puhul on vajalik ka kinnipeetava enda nõusolek. (Täitmisplaan, 2008) See annab kinnipeetavale võimaluse olla kaasatud otsustusprotsessi (Madise *et al.*, 2014, lk 74), mis on taasühiskonnastamise oluliseks eelduseks.

Avavanglas on kinnipeetavatel tänu suuremale vabadusele paremad võimalused ise enda elu korraldada (Jewkes *et al.*, 2016) ning see aitab kinnipeetavaid paremini ette valmistada eluks peale vabanemist (Tiwari, 2021, p. 1028). Avavanglasse pääsemise võimalus vähendab frustratsiooni ning annab lootust ka pikaajalist vangistust kandvatele vangidele (Patel & Venumadhava, 2016, p. 577).

Retsidiivsus on seotud töötamisega ning avavanglas on paremad võimalused töötada väljaspool vanglat. Samas võib kinnipeetaval olla keeruline töökohta ise leida (Latessa *et al.*, 2020). Avavanglas on töö leidmisel vangla toetus, sest vangla teeb koostööd Töötukassaga, mille kaudu saab tööd otsida, ning eri ettevõtetega, tagamaks kinnipeetavatele võimalused töötada. Võrreldes kinnise vanglaga on avavanglas töökohustuse täitmine efektiivsem, kuna kinnipeetaval on võimalik töötada täispikk tööpäeval (40 tundi). Kinnises vanglas majandustöödel töötav kinnipeetav töötab mõnel juhul mitu korda vähem, näiteks nädalas korra 2 tundi koristustöödel (Arumägi, 2023, lk 29).

Samuti on retsidiivsus seotud haridustasemega. Parem haridus aitab omakorda kaasa parema töökohta leidmisele. (Scott, 2016, p. 148) Hariduse omandamist võimaldatakse kinnipeetavatele nii kinnises kui avavanglas. Kinnises vanglas korraldavad õppe-tegevust tavakoolid, mille juures on kinnipeetaval võimalik haridusteed jätkata ka avavanglasse ümber paigutamise korral (Arumägi, 2023, lk 29).

Korduvkuritegevuse puhul on riskifaktoriks ka sõltuvusprobleemid, nii alkoholi kui ka narkootiliste ainetega (Latessa *et al.*, 2020). Avavanglasse ümberpaigutamise tingimustest nähtub, et narkomaaniadiagnoosiga kinnipeetavate puhul on tingimused rangemad ehk kinnipeetaval peavad riskipõhised tegevused olema kinnises vanglas läbitud. Alkoholi probleemi puhul võivad sekkumistegevused toimuda ka avavanglas, kus kinnipeetaval on võimalus sotsiaalprogrammides osaleda kriminaalhooldusalas-tele korraldatud grupis väljaspool vanglat. Karistust kandval kinnipeetaval on narkootiliste ainete või alkoholi tarvitamine keelatud. Selle üle on kergem järelevalvet pidada kinnises vanglas, kus kinnipeetaval ainetele ligipääs puudub. Avavanglas karistust kandval kinnipeetaval on kergem ainetele ligi pääseda, eriti arvestades seda, et kinnipeetav võib külastada väljaspool vanglat kauplust, kus tal on ligipääs alkoholile, mis omakorda paneb sõltuvusprobleemiga kinnipeetava mingil määral proovile (Arumägi, 2023, lk 29).

Avavanglasse ümber paigutamiseks on kinnipeetavale ette nähtud kindlad tingimused, samuti on need ette nähtud ka avavanglas püsimiseks. Vangistusseaduse (2000) § 21 võimaldab kinnipeetava teatud juhtudel avavanglast kinnisesse vanglasse ümber paigutada. Näiteks võib kinnipeetava ümber paigutada siis, kui ta paneb toime uusi õigusrikkumisi (Arumägi, 2023, lk 29).

Kokkuvõttes võib öelda, et nii kinnise kui avavangla tegevuste eesmärk on kinnipeetavate taasühiskonnastamine ja seeläbi retsidiivsuse vähendamine, kuid avavanglas on loodud selleks paremad eeldused.

3. METOODIKA

Uurimismeetodi valik ja põhjendus

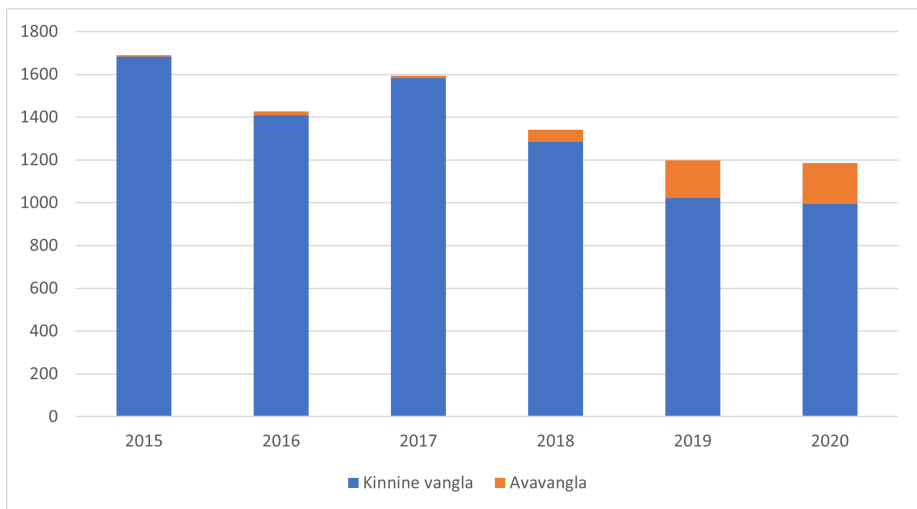
Kinnisest vanglast ja avavanglast vabanenute retsidiivsuse taseme võrdlemiseks korraldati empiiriline kvantitatiivne uuring, mille käigus on võimalik analüüsida hulgaliselt arvandmeid, luues nende vahel seoseid. Kvantitatiivse uuringu puhul esitatakse tulemused arvude ja statistikana. (Õunapuu, 2014, lk 54–55, 60–61, 63) Tulemuste põhjal tehti kokkuvõttev hindav uuring, andmaks hinnangut uuritava objekti (vangla-liigi) mõju kohta (Hall & Hall, 2017, pp. 28–29).

Valim

Töös kasutatud andmed saadi Justiitsministeeriumist vastava päringu alusel. Andmed on kokku pandud vangi- ja karistusregistri alusel. Andmed edastati aastate 2007 kuni

2020 kohta, kuid lõplikku valimisse jäid andmed süüdimõistetud vabanenute kohta aastatel 2015 kuni 2020. (Arumägi, 2023, lk 31–32) Uuring tehti eesmärgistatud homogeense valimi põhjal. Eesmärgistatud homogeenne valim koosneb samadele tunnustele vastavatest isikutest (Thomas, 2022, p. 4). Valimisse kuulunud isikud pidid olema süüdimõistetud (valimist jäid välja vanglas viibinud vahistatud), samuti pidid isikud olema vabanenud karistusaja ära kandmise tõttu (sealhulgas osalise karistusaja ära kandmise tõttu) või tingimisi ennetähtaegselt (sealhulgas ka elektroonilise valve kohaldamisega). Valimi tingimused on määratud selle põhjal, et vabanenud isikud kuuluksid avavangla sihtrühma. Lõpliku valimi moodustas 8435 vabanemist, millest suurem osa oli kinnisest vanglast, kust vabaneti 7978 korral. Avavanglast vabaneti 457 korral (vt joonis 1). Avavangla väiksemat osakaalu mõjutab avavangla kohtade vähesus ning ka asjaolu, et avavanglasse pääsemiseks tuleb vastata teatud tingimustele. (Arumägi, 2023, lk 32–33)

Joonis 1. Kinnisest vanglast ja avavanglast vabanenute arv aastatel 2015 kuni 2020 (Arumägi, 2023, lk 33)

Jooniselt on näha, et kinnisest vanglast vabanenute osakaal on avavanglast vabanenutega võrreldes märkimisväärselt suurem. Küll aga on näha ka seda, et avavanglast vabanenute hulk on aastatega tõusnud, mis viitab sellele, et avavanglasse on suunatud karistust edasi kandma suuremal hulgal kinnipeetavaid, mis on mõjutatud sellest, et muudeti avavanglasse pääsemise tingimusi, millega anti kõrgohtliku ohutusemaga kinnipeetavatele rohkem võimalusi avavanglasse pääsemiseks.

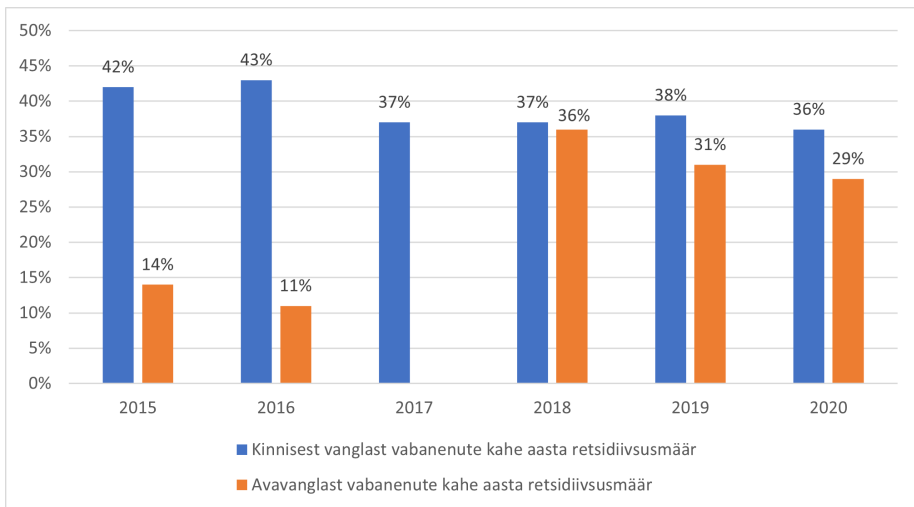
Andmeanalüüs

Uuringus kasutati peamise analüüsimeetodina kirjeldava statistika analüüsi andmeprogrammis Microsoft Excel. Analüüsi tulemused esitati arvulisel kujul. Retsidiivsusprotsendi leidmiseks arvutati välja, kui suur osa valimist pani kahe aasta jooksul peale vanglast vabanemist uuesti toime kuriteo. Protsendid on välja toodud nii terve valimi põhjal kui ka erinevatele tunnustele vastavate gruppide puhul. Tunnustena on käsitletud sõltuvusprobleemi olemasolu, vabanemise viisi ning ohutaset.

4. KINNISEST VANGLAST JA AVAVANGLAST VABANENUTE RETSIDIIVSUS

Uuringu eesmärk on välja selgitada retsidiivsuse tase kinnisest vanglast ning avavanglast vabanenute seas, analüüsides seejuures eraldi sõltuvusprobleemi olemasolu, isiku ohutaset ning vabanemise viisi (Arumägi, 2023, lk 7–8).

Uuringu tulemustena on esmalt välja toodud kinnisest vanglast ja avavanglast vabanenute retsidiivsusprotsendid aastatel 2015 kuni 2020, ilma et tunnuseid oleks arvesse võetud, näitamaks vanglaliigi üldist retsidiivsusmäära eri aastatel.

Joonis 2. Kinnisest vanglast ja avavanglast vabanenute kahe aasta retsidiivsusmäärad aastatel 2015 kuni 2020 (Arumägi, 2023, lk 34)

Jooniselt nähtub, et kinnisest vanglast vabanenute retsidiivsusmäär on aastatega langenud, kui välja arvata 2016. ja 2019. aastal toimunud 1 protsendipunkti suurune tõus võrreldes eelnenud aastaga. Avavanglast vabanenute retsidiivsusmäär on 2015. ja 2016. aastal väiksem võrreldes aastatega 2018 kuni 2020, kuid siinkohal tuleb arvesse võtta ka asjaolu, et avavanglas karistust kandvate kinnipeetavate osakaal oli samuti väiksem. 2017. aastal on avavanglast vabanenute retsidiivsusmäär 0% ning alates 2018. aastast on retsidiivsusmäär langenud.

Kinnisest vanglast vabanenute retsidiivsusmäär kogu uuritava ajaperioodi vältel kokku on 39%, avavanglast 29%. Erinevus kinnisest vanglast ja avavanglast vabanenute vahel on 10 protsendipunkti. Aastaid eraldi vaadates on kõige väiksem erinevus kinnise vangla ja avavangla vahel 2018. aastal, kui retsidiivsusmäär erineb kõigest 1 protsendipunkti võrra.

4.1. Sõltuvusprobleemiga vabanenute retsidiivsusmäär

Uuringu on retsidiivsusprotsentide arvutamisel aluseks võetud erinevad tunnused. Üheks nendest tunnustest on sõltuvusprobleemi olemasolu (nii narkootilistest ainetest kui ka alkoholist). Sõltuvusprobleemi hinnatakse viieastmelisel skaalal – *sõltlane, kuritarvitaja, tarvitaja, juhutarvitaja* või *diagnoos puudub*. Retsidiivsuse puhul on sõltuvusprobleem üks peamisi riskitegureid ning raskemaks peetakse just narkootiliste ainete sõltuvust (Andrews & Bonta, 2017c). Sellele viitab ka asjaolu, et justiitsministri 25.03.2008 määrus nr 9 „Täitmisplaan“, milles tulenevad nõuded avavanglasse pääsemiseks, seab narkomaaniadiagnoosiga kinnipeetavatele karmimad nõuded, et avavanglasse pääseda. Narkomaaniadiagnoosiga kinnipeetav peab olema sõltuvusega seotud riskipõhised tegevused läbinud juba kinnises vanglas, kui alkoholisõltuvusega kinnipeetava puhul aktsepteeritakse ka seda, et kinnipeetav läbib vastavad tegevused avavanglas viibides. Uuringu aluseks oleva perioodi vältel vabanes vanglast 1509 sõltuvusprobleemiga kinnipeetavat (Arumägi, 2023, lk 35).

Tabel 1. Kinnisest vanglast ja avavanglast vabanenute kahe aasta retsidiivsusmäärad sõltuvusprobleemiga isikute puhul aastatel 2015 kuni 2020 (Arumägi, 2023, lk 43)

Aasta	Diagnoos									
	Sõltlane		Kuritarvitaja		Tarvitaja		Juhutarvitaja		Diagnoos puudub	
	Vangla liik									
	Kin-nine vangla	AVO	Kin-nine vangla	AVO	Kin-nine vangla	AVO	Kin-nine vangla	AVO	Kin-nine vangla	AVO
2015	69%	-	50%	-	56%	-	70%	-	24%	14%
2016	71%	-	63%	-	54%	-	70%	100%	22%	6%
2017	75%	0%	67%	0%	73%	-	38%	0%	22%	0%
2018	73%	55%	45%	0%	75%	-	26%	27%	31%	100%
2019	63%	54%	59%	25%	50%	100%	27%	23%	26%	24%
2020	56%	46%	50%	17%	47%	33%	28%	21%	26%	23%
Kokku	68%	39%	56%	11%	59%	67%	43%	34%	25%	28%

Tabeli andmete põhjal nähtub, et sõltlaste, kuritarvitajate ja tarvitajate puhul on retsidiivsusmäärad kõrged, mis omakorda kinnitab eelnevalt välja toodud asjaolu, et sõltuvusprobleem on üks peamisi retsidiivsus riskitegureid. Tabelist nähtub, et kinnisest vanglast vabanenud sõltlase diagnoosi saanud kinnipeetavate kahe aasta retsidiivsusmäär uuritava perioodi vältel kokku on 68%, mis on teiste diagnoosidega võrreldes kõige kõrgem tulemus. Kõige kõrgem retsidiivsusprotsent on kinnisest vanglast vabanenud sõltlaste puhul aastal 2017, kui uue kuriteo pani toime 75% vabanenutest. Alates sellest aastast on järgnevate aastate tulemus järk-järgult madalamaks muutunud. Aastaks 2020 langes tulemus 56%-ni. Terve uuritava ajaperioodi vältel oli kinnisest vanglast sõltuvusprobleemiga vabanejaid kokku 1611. Nendest 1095 pani kahe aasta jooksul toime uue kuriteo.

Avavanglast vabanenud sõltuvusdiagnoosiga kinnipeetavate retsidiivsusmäär uuritava perioodi vältel kokku on 39%, mis on 29 protsendipunkti võrra madalam kinnis vangla retsidiivsusmäärist. 2017. aastal vabanes avavanglast 2 kinnipeetavat, kellel oli sõltuvusdiagnoos (Arumägi, 2023, lk 36). Tabelist nähtub, et kumbki nendest kinnipeetavatest uut kuritegu 2 aasta jooksul peale vabanemist toime ei pannud. Aastal 2018 vabanes avavanglast sõltuvusdiagnoosiga kinnipeetavaid 11 (Arumägi, 2023, lk 36). Suurem osa vabanenutest (55%) pani kahe aasta jooksul peale vabanemist toime uue kuriteo. Järgnevate aastate retsidiivsusmäär on võrreldes eelnevaga langenud. 2020. aastaks langes avavanglast vabanenud sõltuvusdiagnoosiga kinnipeetavate

retsidiivsusmäär 46%-ni, mis on võrreldes kinnise vangla tulemusega 10 protsendipunkti võrra madalam. Terve uuritava ajaperioodi vältel vabanes avavanglast 113 sõltuvusprobleemiga isikut, kellest 44 pani kahe aasta jooksul toime uue kuriteo.

Raskusastmelt järgmine diagnoos on kuritarvitaja. Kogu uurimisperioodi vältel kinnisest vanglast vabanenud kuritarvitaja diagnoosiga kinnipeetavate retsidiivsusmäär on 56%. Kõige kõrgem tulemus on aastal 2017, kui uue kuriteo pani toime 67% vabanenutest. Kõige madalam tulemus on aastal 2018, kui retsidiivsusmäär oli 45%. Kogu uuritava ajaperioodi vältel vabanes kuritarvitajaks hinnatud isikuid kinnisest vanglast kokku 111. Kahe aasta jooksul pandi uus kuritegu toime 62 korral.

Avavanglast vabanenud kuritarvitaja diagnoosiga kinnipeetavate retsidiivsusmäär kogu uuritava ajaperioodi vältel on 11%, mis on 45 protsendipunkti võrra väiksem kinnise vangla tulemusest. Esimene kuritarvitaja diagnoosiga kinnipeetav vabanes avavanglast 2017. aastal ning antud isik uut kuritegu kahe aasta jooksul toime ei pannud. Samuti vabanes avavanglast ainult 1 kuritarvitaja 2018. aastal, kes samuti kahe aasta jooksul uut kuritegu toime ei pannud. (Arumägi, 2023, lk 38) 2019. aastal on avavanglast vabanenud kuritarvitajate retsidiivsusmäär 25%. Siinkohal tuleb arvestada sellega, et üks valimi liige mõjutab tulemust suurel määral. Avavanglast vabanes 2019. aastal 4 kuritarvitaja diagnoosiga kinnipeetavat ning kuriteo pani toime nendest ainult 1 (Arumägi, 2023, lk 39). Kogu uuritava ajaperioodi vältel vabanes avavanglast kuritarvitajaid kokku 12 ning kahe aasta jooksul pandi uus kuritegu toime kahel korral.

Tarvitaja diagnoosiga kinnisest vanglast vabanenute retsidiivsusmäär kogu uuritava ajaperioodi vältel on 59%. Kõige kõrgem tulemus on aastal 2018, kui uue kuriteo pani toime 75% vabanenutest. Retsidiivsusmäär on kõrge ka 2017. aastal, kui uue kuriteo pani toime 73% vabanenutest. Kõige madalam tulemus on aastal 2020, kui retsidiivsusmäär on 47%.

Avavanglast vabanenud tarvitajate retsidiivsusmäär terve uuritava ajaperioodi vältel kokku on 67%, mis on ühtlasi ka avavangla puhul kõige kõrgem tulemus. Tabelist nähtub, et aastatel 2015 kuni 2018 avavanglast tarvitaja diagnoosiga kinnipeetavaid ei vabanenud. 2019. aastal vabanes avavanglast 3 kinnipeetavat kelles kõik panid toime uue kuriteo (Arumägi, 2023, lk 40). Sellest tulenevalt on retsidiivsusmäär 100%. 2020. aastal vabanes avavanglast samuti 3 kinnipeetavat, kellest 1 pani toime kuriteo (Arumägi, 2023, lk 40). Tarvitajaks hinnatud kinnipeetavaid vabanes kogu uuritava ajaperioodi vältel kinnisest vanglast 72. Nendest 42 pani kahe aasta jooksul toime uue kuriteo. Avavanglast vabanes kogu uuritava ajaperioodil 6 tarvitajaks hinnatud isikut, kellest 4 pani kahe aasta jooksul peale vabanemist toime uue kuriteo.

Kinnisest vanglast vabanenud juhutarvitaja diagnoosiga kinnipeetavate retsidiivsusmäär kogu uuritava ajaperioodi vältel kokku on 43%. Tulemus on kõige kõrgem 2015. ja 2016. aastal, kui retsidiivsusmäär on 70%. Kõige madalam tulemus on aastal 2018, kui retsidiivsusmäär on 26%. Alates 2018. aastast on järgneva aasta tulemus võrreldes eelnenud aastaga 1 protsendipunkti võrra kõrgem. Kogu uuritava ajaperioodi vältel vabanes kinnisest vanglast juhutarvitaja diagnoosiga isikuid kokku 3002 ning uus kuritegu pandi kahe aasta jooksul toime 1291 korral.

Avavanglast vabanenud juhutarvitaja diagnoosiga kinnipeetavate retsidiivsusmäär uuritava ajaperioodi vältel on 34%, mis on 9 protsendipunkti võrra väiksem kinnise vangla tulemusest. Aastal 2015 avavanglast vabanenuid ei olnud. 2016. aastal vabanes 1 kinnipeetav, kes pani toime uue kuriteo (Arumägi, 2023, lk 41). Sellest tulenevalt on retsidiivsusmäär 100%, kuigi toime pandi ainult 1 kuritegu. 2017. aastal on avavangla retsidiivsusmäär 0%. 2018. aasta retsidiivsusmäär on 27% ning järgnevatel aastatel on see järk-järgult langenud, jõudes 2020. aastaks 21%-ni. Kogu uuritava ajaperioodi vältel vabanes avavanglast juhutarvitaja diagnoosiga isikuid 56. Nendest 19 pani kahe aasta jooksul toime uue kuriteo.

Kinnisest vanglast vabanenud ilma diagnoosita kinnipeetavate puhul on uuritava ajaperioodi vältel retsidiivsusmäär 25%, mis on kinnise vangla puhul kõige madalam tulemus. Kõige kõrgem tulemus on aastal 2018, kui uue kuriteo pani toime 31% vabanenutest. Kõige madalam tulemus on aastal 2016 ja 2017, kui retsidiivsusmäär on 22%. Kogu uuritava ajaperioodi vältel vabanes kinnisest vanglast ilma diagnoosita isikuid 3461 korral. Nendest 865 vabanenut pani kahe aasta jooksul toime uue kuriteo.

Avavanglast vabanenud ilma diagnoosita kinnipeetavate puhul on uuritava ajaperioodi vältel retsidiivsusmäär 28%, mis on kinnise vanglaga võrreldes 3 protsendipunkti võrra kõrgem. Avavangla kõige kõrgem tulemus on aastal 2018, kui retsidiivsusmäär on 100%. Kõige madalam tulemus on aastal 2017, kui retsidiivsusmäär on 0%. Erinevalt teistest diagnoosidest on avavangla puhul näha, et ilma diagnoosita isikud vabanesid kõikidel valimisse kuulunud aastatel. Kogu uuritava ajaperioodi vältel vabanes avavanglast ilma diagnoosita isikuid 93, nendest 26 pani kahe aasta jooksul toime uue kuriteo.

4.2. Retsidiivsusmäär vabanemisliigi põhjal

Uuringu valimisse kuuluvad vabanemisliikidest karistusaja ärakandmine, osalise karistusaja ärakandmine, karistusaja ärakandmine karistusjärgse käitumiskontrolli kohaldamisega (KJKK), tingimisi ennetähtaegne vabastamine (TEV) ning tingimisi ennetähtaegne vabastamine elektroonilise valve kohaldamisega (ETEV) (Arumägi, 2023, lk 43–44).

Tabel 2. Erinevate vabanemisliikide retsidiivsus avavanglast ja kinnisest vanglast vabanenute seas aastatel 2015 kuni 2020 (Arumägi, 2023, lk 50)

Aasta	Vabanemise liik									
	Karistuse ärakandmine		Karistuse osaline ärakandmine		KJKK		TEV		ETEVI	
	Vangla liik									
	Kin-nine vangla	AVO	Kin-nine vangla	AVO	Kin-nine vangla	AVO	Kin-nine vangla	AVO	Kin-nine vangla	AVO
2015	47%	0%	42%	0%	50%	-	34%	33%	22%	-
2016	52%	29%	44%	0%	25%	-	28%	0%	17%	0%
2017	49%	0%	29%	0%	33%	-	29%	0%	20%	0%
2018	49%	50%	26%	-	38%	-	29%	44%	16%	16%
2019	48%	49%	-	-	50%	-	29%	17%	20%	20%
2020	45%	30%	-	-	43%	50%	28%	33%	15%	17%
Kokku	48%	26%	35%	0%	40%	50%	30%	21%	18%	11%

Kinnisest vanglast karistusaja ärakandmise tõttu vabanenute retsidiivsusmäär kogu uuritava perioodi vältel kokku on 48%, mis on kinnise vangla puhul kõige kõrgem tulemus. Aastate lõikes on kõige kõrgem retsidiivsusmäär kinnisest vanglast vabanenutel 2016. aastal, kui korduva kuriteo pani toime 52% vabanenutest. Sellest aastast edasi on retsidiivsusmäär aastatega langenud, jõudes 2020. aastaks 45%-ni. Kogu uuritava ajaperioodi vältel vabanes kinnisest vanglast karistusaja ärakandmise tõttu 4454 isikut. Kahe aasta jooksul peale vabanemist pandi uus kuritegu toime 2138 korral.

Avavanglast karistuse ärakandmise tõttu vabanenute retsidiivsusmäär uuritava ajaperioodi vältel kokku on 26%. Tulemus on kõige kõrgem 2018. aastal, kui uue kuriteo panid toime pooled vabanenutest, millest tulenevalt retsidiivsusmäär on 50%. Samuti on kõrge tulemus 2019. aastal, kui retsidiivsusmäär on 49%. Kõige madalam retsidiivsusmäär on aastatel 2015 ja 2017, kui tulemus on 0%. Avavanglast vabanes kogu uuritava ajaperioodi vältel karistusaja lõpuni kandmise tõttu 193 isikut, kellest 50 pani kahe aasta jooksul toime uue kuriteo.

Osalise karistusaja ärakandmise tõttu kinnisest vanglast vabanenute retsidiivsusmäär uuritava ajaperioodi vältel on 35%. Tulemus on kõige kõrgem 2016. aastal, kui retsidiivsusmäär on 44%. Kõige madalam on tulemus 2018. aastal, kui retsidiivsusmäär on 26%. Avavanglast vabanenute retsidiivsusmäär uuritava ajaperioodi vältel on 0%. Osalise karistusaja lõpuni kandmise tõttu vabanes kinnisest vanglast kogu uuritava

ajaperioodi vältel 711 isikut. Kahe aasta jooksul pani uue kuriteo toime 249 vabane-
nut. Avanglast vabanes uuritava perioodi vältel osalise karistusaja lõpuni kandmise
tõttu 7 isikut ning nendest keegi kahe aasta jooksul uut kuritegu toime ei pannud.

Karistusjärgse käitumiskontrolliga kinnisest vanglast vabanenute puhul on terve uuri-
tava ajaperioodi vältel retsidiivsusmäär 40%. Pooled 2015. ja 2019. aastal vabanenu-
test panid toime uue kuriteo, seega on nende aastate retsidiivsusmäär 50%, mis on
ka kõige kõrgem tulemus aastaid eraldi vaadates. Kõige madalam tulemus on aastal
2016, kui retsidiivsusmäär on 25%. Avanglast vabanesid esimesed kinnipeetavad
karistusjärgse käitumiskontrolliga 2020. aastal. Pooled nendest panid kahe aasta jook-
sul peale vabanemist toime uue kuriteo, millest tulenevalt on avanglast vabanenute
retsidiivsusmäär 50%. Kinnisest vanglast vabanes karistusjärgse käitumiskontrolliga
isikuid uuritava ajaperioodi vältel 57. Nendest 29 pani kahe aasta jooksul toime uue
kuriteo. Avanglast vabanes karistusjärgse käitumiskontrolliga 8 isikut, kellest 4 pani
kahe aasta jooksul toime uue kuriteo.

Kinnisest vanglast tingimisi ennetähtaegselt vabanenute retsidiivsusmäär terve uuri-
tava ajaperioodi vältel on 30%. Kõige kõrgem tulemus on aastal 2015, kui retsidiivsus-
määr on 34%. Järgnevatel aastatel on tulemus püsinud vahemikus 28–29%. Avang-
last tingimisi ennetähtaegselt vabanenute retsidiivsusmäär terve uuritava ajaperioodi
vältel on 21%, mis on 9% võrra madalam kinnise vangla tulemusest. Kõige kõrgem
tulemus avangla puhul on aastal 2018, kui retsidiivsusmäär on 44%. Kõige madalam
tulemus on 0% aastatel 2016 ja 2017. Tingimisi ennetähtaegselt vabanes kinnisest
vanglast uuritava ajaperioodi vältel kokku 1564 isikut, kellest uue kuriteo pani toime
469 isikut. Avanglast vabanes tingimisi ennetähtaegselt 161 isikut, kellest 34 pani
kahe aasta jooksul peale vabanemist toime uue kuriteo.

Kinnisest vanglast elektroonilise valvega tingimisi ennetähtaegselt vabanenute ret-
sidiivsusmäär kogu uuritava ajaperioodi vältel on 18%, mis on kinnise vangla puhul
kõige madalam tulemus. Kõige kõrgem tulemus on aastal 2015 vabanenute puhul, kui
korduva kuriteo pani toime 22% vabanenutest. Kõige madalam tulemus on aastast
2020, kui retsidiivsusmäär on 15%. Avanglast vabanenute puhul on terve perioodi
retsidiivsusmäär 11%. Kõige kõrgem tulemus on aastal 2019, kui retsidiivsusmäär on
20%. Kõige madalam tulemus on 0% aastatel 2016 ja 2017. Elektroonilise valvega
vabanes kinnisest vanglast uuritava ajaperioodi vältel 1192 isikut. Nendest 215 pani
kahe aasta jooksul toime uue kuriteo. Avanglast vabanes elektroonilise valvega 88
isikut, kelle hulgast 10 pani kahe aasta jooksul peale vabanemist toime uue kuriteo.

Tabelist nähtub, et retsidiivsuse tase on madalam nende hulgas, kes on vabanenud tin-
gimisi ennetähtaegselt, sealhulgas elektroonilise valve kohaldamisega. Ennetähtaegse

vabastamise korral jääb vabaneja kriminaalhooldaja kontrolli alla, mis omakorda tekitab isikut püsivaks seadusekuulekal teel (Arumägi, 2023, lk 48–50). Kriminaalhooldus võimaldab kinnipeetava jaoks ühiskonda tagasi mineku protsessi teha sujuvamaks, kuna vabanejale ei anta kohe täielikku usaldust, vaid ta peab jätkuvalt kriminaalhoolduse kontrollile alluma.

4.3. Retsidiivsusmäär ohutaseme põhjal

Kinnipeetavatele, kelle vanglakaristuse pikkus on vähemalt aasta, koostatakse vanglas riskihindamine, mille käigus määratakse kinnipeetavale ka ohutase (Arumägi, 2023, lk 51). Ohutaset määratakse neljaastmelisel skaalal – väheohtlik, ohtlik, kõrgohtlik ja üliohtlik. Ohutase sõltub kinnipeetava toime pandud kuriteost. Uuringu valimist on üliohtlik ohutase välja jäetud, kuna antud ohutasemega kinnipeetavad avavanglasse karistust kandma ei pääse (Arumägi, 2023, lk 51).

Tabel 3. Kinnisest vanglast ja avavanglast vabanenute retsidiivsusmäärad ohutaseme põhjal aastatel 2015 kuni 2020 (Arumägi, 2023, lk 55)

Aasta	Ohutase					
	Väheohtlik		Ohtlik		Kõrgohtlik	
	Vangla liik					
	Kinnine vangla	AVO	Kinnine vangla	AVO	Kinnine vangla	AVO
2015	28%	-	23%	17%	22%	-
2016	36%	-	23%	15%	17%	-
2017	30%	-	23%	0%	16%	-
2018	31%	33%	28%	30%	21%	11%
2019	32%	60%	37%	24%	23%	32%
2020	47%	50%	35%	28%	29%	30%
Kokku	34%	49%	28%	19%	21%	24%

Tabelist nähtub, et kinnisest vanglast vabanenud väheohtlikuks hinnatud kinnipeetavate retsidiivsusmäär uuritava perioodi vältel kokku on 34%, mis on kinnise vangla puhul kõige kõrgem tulemus. Aastaid eraldi vaadates on kõige kõrgem tulemus 2020. aastal, kui retsidiivsusmäär on 47%. Kõige madalam tulemus on aastal 2015, kui retsidiivsusmäär on 28%.

Esimesed väheohtlikuks hinnatud kinnipeetavad vabanesid avavanglast 2018. aastal. Uuritava perioodi vältel kokku on väheohtlikuks hinnatud avavanglast vabanenud kinnipeetavate retsidiivsusmäär 49%, mis on võrreldes kinnise vangla tulemusega 15 protsendipunkti võrra kõrgem. Ühtlasi on tegemist ka avavangla puhul kõige kõrgema tulemusega. Avavanglast vabanenute retsidiivsusmäär on kõige kõrgem 2019. aastal, kui tulemus on 60%. Kõige madalam tulemus on aastal 2018, kui korduva kuriteo pani kahe aasta jooksul peale vabanemist toime 33% vabanenutest.

Kinnisest vanglast vabanenud ohtlikuks hinnatud kinnipeetavate retsidiivsusmäär on kogu uuritava ajaperioodi vältel 28%. Kõige madalam tulemus, milleks on 23%, on esindatud kolmel aastal – 2015, 2016 ja 2017. Kõige kõrgem tulemus on aastal 2019, kui kinnisest vanglast vabanenute retsidiivsusmäär on 37%.

Avavanglast vabanenud ohtlikuks hinnatud kinnipeetavate retsidiivsusmäär on kogu uuritava ajaperioodi vältel 19%, mis on avavangla puhul kõige madalam tulemus. Kinnise vangla tulemus ohtlikuks hinnatud vabanejate puhul on 9 protsendipunkti võrra kõrgem. Eri aastate lõikes on avavangla kõige kõrgem tulemus aastal 2018, kui kahe aasta jooksul peale vabanemist pani uue kuriteo toime 30% vabanenutest. Kõige madalam tulemus on aastal 2017, kui retsidiivsusmäär on 0%.

Kinnisest vanglast vabanenud kõrgohtlikuks hinnatud kinnipeetavate retsidiivsusmäär on kogu uuritava ajaperioodi vältel 21%, mis on kinnise vangla puhul kõige madalam tulemus. Aastaid eraldi vaadates on kõige kõrgem tulemus aastal 2020, kui kahe aasta jooksul peale vabanemist pani uue kuriteo toime 29% vabanenutest. Kõige madalam tulemus on aastal 2017, kui kahe aasta retsidiivsusmäär on 16%.

Avavanglast vabanesid esimesed kõrgohtlikud kinnipeetavad 2018. aastal, kuna seasandlusest tulenevalt ei olnud kõrgohtlikuks hinnatud kinnipeetavatel palju võimalusi avavanglasse pääsemiseks. Avavanglast vabanenud kõrgohtlikuks hinnatud kinnipeetavate retsidiivsusmäär on kogu uuritava ajaperioodi vältel 24%, mis on 3 protsendipunkti võrra kõrgem kinnise vangla tulemusest. Kõige kõrgem tulemus on aastal 2019, kui kahe aasta retsidiivsusmäär on 32%. Kõige madalam tulemus on 2018. aastal, kui kahe aasta retsidiivsusmäär on 11%.

KOKKUVÕTE

Retsidiivsuse ehk korduvkuritegevuse vähendamine on Eesti üks kriminaalpoliitilisi prioriteete ning oluline on, et väheneks eriti kinnises vanglas viibitud aeg ning suureneks kogukondlike karistuste, sealhulgas ka avavangla osakaal (Justiitsministeerium,

2020). Uue kuriteo toimepanekut soodustavad asjaolud on näiteks tööga seotud probleemid, madal haridustase, ühiskondlik surve ja eelarvamused ning sõltuvusprobleemid. Vangistuse üks peamisi eesmärke on suunata kinnipeetav õiguskuulekale teele (Vangistusseadus, 2000) ja seda eelkõige taasühiskonnastavate tegevuste abil. Eesti vanglasüsteemis ei ole eraldiseisvat avavanglat, vaid kõigi kolme toimiva vangla juures on avavanglaosakond. Avavanglas on paremad võimalused nende riskitegurite maandamiseks, samuti on avavangla tingimuste poolest sarnasem eluga väljaspool vanglat. See valmistab isikut vabanemise jaoks paremini ette, mis võiks eelduslikult vähendada ka isiku retsidiivsust.

Kuigi taasühiskonnastamise seisukohalt on karistuse kandmine kinnises vanglas ja avavanglas erinev, siis vanglast vabanenute retsidiivsuse mõõtmisel ei eristata, kas isik vabanes kinnisest vanglast või avavanglast. Artikli aluseks olev magistr töö keskendus avavangla ja kinnise vangla retsidiivsuse analüüsimisele eraldiseisvalt. Selle raames tehtud empiiriline uuring põhines Justiitsministeeriumi vangiregistri ja karistusregistri päringutel.

Uuringu tulemused näitasid, et avavanglast vabanenute retsidiivsus on kinnisest vanglast vabanenute omast väiksem. Aastatel 2015 kuni 2020 on avavanglast vabanenute retsidiivsuse tase 29% ning kinnisest vanglast vabanenute retsidiivsuse tase 39%. Antud tulemuse põhjal saab teha järelduse, et avavangla eripära võrreldes kinnise vanglaga omab positiivset mõju ning aitab kaasa retsidiivsuse vähendamisele.

Avavangla osakaalu suurendamine ei ole uus teema ning tegelikult on selle nimel samme astunud juba varem. Üheks oluliseks muudatuseks saab pidada 2018. a avavangla tingimuste muutmist, mis andis rohkematele kõrigohtlikuks hinnatud kinnipeetavatele võimaluse avavanglasse pääseda (Täitmisplaan, 2008). Kuna avavanglast vabanenute retsidiivsus on alates 2018. aastast langenud, samas kui kõrigohtlike kinnipeetavaid on avavanglast vabanenud järjest rohkem, võib oletada, et kõrigohtlikele kinnipeetavatele rohkemate võimaluste andmine avavanglasse pääsemiseks ei ole avavanglast vabanenute retsidiivsuse taset tõstnud.

Erinevate tunnuste põhjal tehtud analüüsist nähtus, et teatud juhtudel on avavanglast vabanenute retsidiivsus kinnisest vanglast vabanenute omast ka kõrgem. Näiteks vabanenud kinnipeetavate ohutasemete võrdlusest nähtus, et kõrigohtlike puhul on avavanglast vabanenute retsidiivsus suurem kinnisest vanglast vabanenute omast (vastavalt 21% ja 24%). Samas ei tähenda see, et kõrigohtlike ei peaks avavanglasse lubama. Tulemustest nähtub, et retsidiivsusmäär on kõige kõrgem nii kinnisest kui avavanglast vabanenud väheohtlike kinnipeetavate puhul (vastavalt 34% ja 49%). Kinnipeetava ohuaset hinnatakse toime pandud kuriteo põhjal ning väheohtlikuks

peetakse kergemaid, näiteks varavastaseid kuritegusid. Samas on kuriteoliiki arvestades varavastaste tegude sooritajad kõige retsidiivsemad (Justiitsministeerium, 2023). Riski-vajaduse-vastavuse mudeli riski printsiipi järgides ei ole selle sihtgrupiga tarvis intensiivselt tegeleda, kuid retsidiivsuse vähendamise eesmärgil tasuks kaaluda vangistuse ajal sekkumistegevusi kuritegevusest irdumise mudelist lähtudes.

Retsidiivsuse peamiseks riskiteguriks on alkoholi või narkootikumidega seotud sõltuvusprobleemid (Justiitsministeerium, 2023). Sõltuvusdiagnoosiga isikute puhul on kinnisest vanglast vabanenute retsidiivsus 68% ning avavanglast vabanenute retsidiivsus 39%. Siin võib rolli mängida avavanglasse saamise tingimus, mille kohaselt peaks kinnises vanglas olema rakendatud sõltuvusprobleemidele suunatud sekkumistegevused. Samas on sõltuvusainete tarvitajate puhul avavanglast vabanenute retsidiivsus 67%, kinnisest vanglast vabanenute retsidiivsus 59% ning seetõttu on oluline, et sõltuvusprobleemiga kinnipeetavatele on tagatud sekkumistegevused avavanglas.

Uuringu tulemustest nähtub, et kahe aasta retsidiivsusmäär vabanemisiigi järgi on kõige madalam just nende hulgas, kes on vabanenud ennetähtaegselt elektroonilise valve alla – avavanglast ning kinnisest vanglast vabanenute puhul vastavalt 11% ning 18%. Retsidiivsuse vähendamise eesmärki täidaks elektroonilise valvega tingimisi ennetähtaegselt vabastatute osakaalu tõstmine ja kolmanda vangistuse liigi ehk koduvangistuse loomine. Kui muidu otsustab ennetähtaegse vabastamise üle kohus, siis koduvangistuse puhul võiks otsustusõigus vangladirektoril olla. See tähendaks, et kinnipeetav kannab enda karistust kodus sarnaselt ennetähtaegse elektroonilise valve kohaldamise tingimustega. Koduvangistuse puhul on isikul paremad võimalused nii tööhõiveks kui ka õppetööks, samuti sõltuvusraviks, kui see toimub mõnes rehabilitatsioonikeskuses (Arumägi, 2023, lk 65).

Kokkuvõttes saab öelda, et avavanglast vabanenute retsidiivsuse tase on madalam võrreldes kinnisest vanglast vabanenute retsidiivsusega ning avavangla osakaalu suurendamine teeniks kriminaalpoliitilist korduvkuritegevuse vähendamise eesmärki. Avavangla retsidiivsust pole eraldiseisvalt varem uuritud, mistõttu saab pidada uuringu tulemusi oluliseks panuseks selles valdkonnas. Justiitsministeerium võiks kaaluda ametliku retsidiivsuse statistika kogumisel hakata eristama kinnisest vanglast ja avavanglast vabanenute retsidiivsust, et tekiks parem ülevaade retsidiivsusmääradest vabanemisiivide järgi.

AGNE ARUMÄGI

Politsei- ja Piirivalveamet, Ida-Harju politseijaoskonna isikuvastaste süütegude menetlusgrupi uurija

E-post: 49908293524@eesti.ee

Agne Arumägi on lõpetanud 2021. aastal Tallinna Tehnikaülikooli avaliku halduse ja riigiteaduste erialal. 2023. aastal kaitses ta magistrikraadi Sisekaitseakadeemias sisejulgeoleku erialal. Õpingute kõrvalt on Agne Arumägi töötanud Tallinna Vanglas nii üksuse juhi abina kui ka inspektor-kontaktisikuna. Alates 2023. aasta aprillikuust töötab ta Politsei- ja Piirivalveameti Põhja prefektuuri Ida-Harju politseijaoskonnas isikuvastaste süütegude menetlusgrupis uurijana.

MARET MILJAN

Sisekaitseakadeemia, vanglateenistuse kolledži lektor

E-post: maret.miljan@sisekaitse.ee

Maret Miljan on kaitsnud sotsiaalteaduste magistrikraadi Tartu Ülikoolis. Aastatel 2008–2017 töötas ta Justiitsministeeriumis vanglate taasühiskonnastamise valdkonna eestvedajana eri ametikohtadel. Sisekaitseakadeemias alustas Maret Miljan tööd 2018. aastal õppejõuna. Lapsehoolduspuhkuselt naasnuna asus ta 2020. aastal justiitskolledžis õppetooli juhtima ning kriminoloogia ja korrektsioonilise sotsiaaltöö teemasid õpetama. Maret Miljan on ennetuse teadusnõukogu liige ning Euroopa Kriminaalhoolduse Föderatsiooni nõukogu liige.

KASUTATUD ALLIKAD

- Ahven, A., Roots, A. ja Sööt, M.-L., 2018. *Retsidiivsus Eestis 2017*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumentid/retsidiivsus2017.pdf> [Kasutatud 09.03.2023].
- Andrews, D. A. & Bonta, J., 2017a. Antisocial Personality Pattern. *The psychology of criminal conduct*. Perlego. [Võrgumaterjal] Leitav: https://ereader.perlego.com/1/book/2192917/14?element_originalid=ht0068 [Kasutatud 01.05.2023].
- Andrews, D. A. & Bonta, J., 2017b. The Risk-Need-Responsivity Model of Offender Assessment and Treatment. *The psychology of criminal conduct*. Perlego. [Võrgumaterjal] Leitav: https://ereader.perlego.com/1/book/2192917/19?element_originalid=ht0139 [Kasutatud 01.05.2023].
- Andrews, D. A. & Bonta, J., 2017c. The Role of Procriminal Associates and Attitudes in Criminal Conduct. *The psychology of criminal conduct*. Perlego. [Võrgumaterjal] Leitav: https://ereader.perlego.com/1/book/2192917/15?element_originalid=ht0090 [Kasutatud 01.05.2023].
- Arumägi, A., 2023. *Retsidiivsus avavanglast ja kinnisest vanglast vabanenute hulgas. Magistritöö*. Tallinn: Sisekaitseakadeemia.
- Boag, E. M. & Wilson, D., 2013. Does engaging with serious offenders change students' attitude and empathy toward offenders? A thematic analysis. *Journal of Forensic Psychiatry & Psychology*, 24(6), pp. 699–712.
- Farrall, S. & Calverley, A., 2006. *Understanding desistance from crime. Theoretical directions in resettlement and rehabilitation*. Glasgow: Bell & Ban Ltd.
- Grounds, A., 2019. Discrimination against offenders with mental disorder. *Criminal Behaviour & Mental Health*, 29(4), pp. 247–255.
- Hall, I. & Hall, D., 2017. *Evaluation and social research*. 1st ed. London: Bloomsbury Publishing.
- Jewkes, Y., Crewe, B. & Bennett, J., 2016. The aims of imprisonment. *Handbook on prisons*. Perlego. [Võrgumaterjal] Leitav: https://ereader.perlego.com/1/book/1554201/14?element_originalid=c3 [Kasutatud 07.05.2023].
- Justiitsministeerium, 2020. *Kriminaalpoliitika põhialused aastani 2030*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.just.ee/kuritegevus-ja-selle-ennetus/kriminaalpoliitika-pohialused> [Kasutatud 25.12.2021].
- Justiitsministeerium, 2023. *Kuritegevus Eestis 2022. Retsidiivsus*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.kriminaalpoliitika.ee/kuritegevus2022/retsidiivsus/> [Kasutatud 09.04.2023].

- Kumar, S. & Hossain, M. I., 2015. Well-being of convicted criminals in relation to their mental health: An empirical investigation. *Indian Journal of Health & Wellbeing*, 6(7), pp. 667–671.
- LaCourse, A., Listwan, S. J. & Hartman, J. L., 2018. Recidivism and Reentry: The Role of Individual Coping Styles. *Crime & Delinquency*, 65(1), pp. 46–68.
- Latessa, E. J., Johnson, S. L. & Koetzle, D., 2020. Understanding Risk and Needs: The Importance of Assessment. *What Works (and Doesn't) in Reducing Recidivism*. Perlego. Leitav: https://ereader.perlego.com/1/book/1601839/9?element_originalid=book-part-002 [Kasutatud 07.05.2023].
- Lemert, E. M., 1974. Beyond Mead: The Societal Reaction to Deviance. *Social Problems*, 21(4), pp. 457–468.
- Lewis, C., 2021. The Paradox of Recidivism. *Emory Law Journal*, 70(6), pp. 1209–1271.
- Madise, L., Pikamäe, P. ja Sootak, J., 2014. *Vangistusseadus. Kommenteeritud väljaanne*. Tartu: Juura.
- Maruna, S. & LeBel, T., 2003. Welcome Home? Examining the „Reentry Court“ Concept from a Strengths-based Perspective. *Western Criminology Review*, 4(2), pp. 91–107.
- McNeill, F., 2006. A desistance paradigm for offender management. *Criminology & Criminal Justice*, 6(1), pp. 39–62.
- McNeill, F., Farrall, S., Lightowler, C. & Maruna, S., 2012. *How and why people stop offending: Discovering desistance*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.iriss.org.uk/resources/insights/how-why-people-stop-offending-discovering-desistance> [Kasutatud 18.02.2023].
- Moore, K. E., Stuewig J. B. & Tangney, J. P., 2016. The Effect of Stigma on Criminal Offenders Functioning: A Longitudinal Mediational Model. *Deviant Behav*, 37(2), pp. 196–218.
- Muncie, J., 2009. *The construction and deconstruction of crime*. Rmt: T. Newburn, toim *Key Readings in Criminology*. London: Willan.
- Olesk, M., 2020. *Vangla x inimene*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.vikerkaar.ee/archives/25512> [Kasutatud 05.11.2022].
- Patel, N. & Venumadhava, G. S., 2016. Resocialisation of Prisoners – A Concept of Open Prison. *Social Science*, 6(4), pp. 576–577.
- Paternoster, R. & Bushway, S., 2009. Desistance and the “Feared Self”: Toward an Identity Theory of Criminal Desistance. *Journal of Criminal Law & Criminology*, 99(4), pp. 1103–1156

- Petre, A. & Tomiță, M., 2022. Education in Prisons – an Essential Factor in Preventing Recidivism. The Role of Detention Officers in the Educational Process. *Journal of Community Positive Practices*, 22(2), pp. 99–106.
- Power, J. & Nolan, A., 2017. What Makes a „Good Job“ after Incarceration? Perceptions of Offenders in the Community. *The Journal of Correctional Education*, 68(3), pp. 53–71.
- Ramakers, A., Nieuwbeerta, P., Van Wilsem, J. & Dirkzwager, A., 2017. Not Just Any Job Will Do: A Study on Employment Characteristics and Recidivism Risks After Release. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 61(16), pp. 1795–1818.
- Sampson, R. J. & Laub, J. H., 1992. Crime and deviance in the life course. *Annual Review of Sociology*, 18, pp. 63–84.
- Scott, K. J., 2016. Corrections and Education: The Relationship between Education and Recidivism. *Journal of Intercultural Disciplines*, 15, pp. 147–169.
- Skjærvø, I., Skurtveit, S., Clausen, T. & Bukten, A., 2017. Substance use pattern, self-control and social network are associated with crime in a substance-using population. *Drug and Alcohol Review*, 36, pp. 245–252.
- Thomas, B., 2022. The Role of Purposive Sampling Technique as a Tool for Informal Choices in a Social Sciences in Research Methods. *Just Agriculture*, 2(5), pp. 1–8.
- Tiwari, S., 2021. Concept of Open Prison System as a Correctional System: A Study in Light on Present Context. *International Journal of Legal Science and Innovation*, 3(4), pp. 1025–1039.
- Täitmisplaan (2008) RT I, 17.09.2021, 2.
- Vangistusseadus (2000) RT I, 08.07.2021, 15.
- Weaver, B. & McNeill, F., 2007. *Giving Up Crime: Directions For Policy*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://strathprints.strath.ac.uk/36733/1/Giving_Up_Crime_tcm8_2569.pdf [Kasutatud 05.11.2022].
- Williams, K.A., 2007. Employing Ex-Offenders: Shifting the Evaluation of Workplace Risks and Opportunities from Employers to Corrections. *UCLA Law Review*, 55(2), pp. 521–558.
- Õunapuu, L., 2014. *Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes*. Tartu: Tartu Ülikool.
- Yohros, A., 2022. Examining the Relationship Between Adverse Childhood Experiences and Juvenile Recidivism: A Systematic Review and Meta-Analysis. *Trauma, Violence & Abuse* 24(3) pp. 1640–1655.

Young, B., & Turanovic, J. J., 2021. What About the Kids? Examining the Visitation-Recidivism Relationship Among Incarcerated Juveniles. *Youth & Society*, 54(7), pp. 1126–1149.